

УДК 37.017:172.15]:908(477)

[https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-2\(36\)-282-290](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-2(36)-282-290)

Ляшенко Тетяна Валеріївна кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри інструментально-виконавської підготовки, Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя, вул. Графська, 2, м. Ніжин, 16600, тел.: (04631) 7-19-84, <https://orcid.org/0000-0003-3841-5415>

ХУДОЖНЄ КРАЄЗНАВСТВО В КОНТЕКСТІ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ І МОЛОДІ В УКРАЇНІ

Анотація. У статті розглянуто основні підходи до патріотичного виховання дітей і молоді в Україні на основі аналізу документів, що визначають державну політику у цій галузі. Схарактеризовано патріотизм як стійку характеристику виміру особистості, що визначає любов до Батьківщини, родини, рідного краю, відданість власному народові, гордість за надбання національної культури та ряд інших важливих позицій. Зазначено, що патріотичне виховання, будучи спрямованим на виховання патріотизму особистості, як цілеспрямований педагогічний процес базується на певних засадах, що є специфічними для різних ланок освіти. Вказано, що патріотичне виховання дітей дошкільного віку у закладах дошкільної освіти здійснюється, в основному, на основі народознавчого підходу. Зі збереженням принципу наступності в освіті, народознавчі засади переважають і в патріотичному вихованні учнів початкової школи, набуваючи з тим більш яскраво виражених основ громадянського виховання. Стосовно учнівської та студентської молоді, як зазначено у Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України, патріотичне виховання збагачується низкою форм, методів і засобів патріотично-виховної роботи, які відповідають віковим можливостям здобувачів освіти. Доведено, що одним із дієвих засобів патріотичного виховання дітей і молоді є художнє краєзнавство. Запропоновано визначення даного поняття, під яким розуміється краєзнавча діяльність, спрямована на опанування людиною художньої спадщини краю. Визначено об'єкт, предмет художнього краєзнавства, вказано на тісний його зв'язок з громадським і шкільним краєзнавством. Наголошено на тому, що художнє краєзнавство у закладах освіти охоплює систему навчальної діяльності, позанавчальну та позашкільну виховну роботу. На основі аналізу праць науковців коротко схарактеризовано специфіку використання засад художнього краєзнавства у патріотичному вихованні стосовно дітей та учнівської молоді.

Ключові слова: патріотизм, виховання, патріотичне виховання, краєзнавство, художнє краєзнавство, заклад освіти.

Lyashenko Tetiana Valeriivna Candidate of Art Criticism (Ph. D.), Associate Professor of Instrumental and Performing Training, Nizhyn Mykola Gogol State University, St. Graftska, 2, 16600, tel.,: (04631) 7-19-84, <https://orcid.org/0000-0003-3841-5415>

ARTISTIC REGIONAL STUDIES IN THE CONTEXT OF PATRIOTIC EDUCATION OF CHILDREN AND YOUTH IN UKRAINE

Abstract. The article examines the main approaches to patriotic education of children and youth in Ukraine based on the analysis of documents defining state policy in this area. Patriotism is characterized as a stable characteristic of the personality dimension, which defines love for the Motherland, family, native land, devotion to one's own people, pride for the heritage of national culture and a number of other important positions. It is noted that patriotic education, being aimed at the education of patriotism of the individual, as a purposeful pedagogical process, which is based on certain principles that are specific for various branches of education. It is specified that the patriotic upbringing of preschool children in preschool education institutions is mainly based on the ethnographic approach. With the preservation of the principle of sequence in education, ethnographic principles prevail in the patriotic education of primary school students, acquiring more expressed foundations of civic education. In relation to school and student youth, as stated in the Concept of National-Patriotic Education in the Education System of Ukraine, patriotic education is enriched by a number of forms, methods and means of patriotic-educational work, which correspond to the age-related capabilities of the students of education. It has been proven that one of the effective means of patriotic education of children and youth is artistic regional studies. A definition of this concept is proposed, which refers to regional studies activities aimed at mastering the artistic heritage of the region. The object, subject of artistic regional studies is defined, its close connection with public and school regional studies is indicated. It is emphasized that artistic regional studies in educational institutions covers the system of educational activities, extracurricular and extracurricular educational work. Based on the analysis of the scientists' works, the specifics of using the basics of artistic regional studies in patriotic education for children and student youth are briefly characterized.

Keywords: patriotism, education, patriotic education, regional studies, artistic regional studies, educational institution.

Постановка проблеми. Сьогодні Україна переживає, від часів здобуття нею незалежності, один із найбільш важких періодів своєї історії. Військова агресія російської федерації проти нашої країни загострила питання, пов'язані із патріотизмом, відданості своїй країні, своєму народові. З перших годин

військової навали ворога українці виявили згуртованість, самовідданість у справі захисту своєї землі. Кращі риси українців – чуйність, милосердя, здатність перейматися долею та горем іншої людини – дозволили об'єднати кращих синів і доньок України у спільному прагненні досягти перемоги над ворогом.

Ці та низка інших факторів вказали на важливість посилення національно-патріотичного виховання дітей і молоді, перегляду його концептуальних засад згідно реалій часу. Виховання у дітей і молоді високої патріотичної свідомості, готовності до виконання громадянського та конституційного обов'язку є одним із головних завдань національно-патріотичного виховання. У прийнятій у 2022 році Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України визначено пріоритетні напрями державної політики у цій сфері, у тому числі – мету та завдання; принципи та шляхи реалізації; умови впровадження даного процесу у заклади освіти різного рівня з метою досягнення відчутних результатів

Необхідним на сьогодні визначається пошук тих засобів педагогічного впливу, які здатні підвищити ефективність процесу патріотичного виховання молодого покоління, осучаснити його. Одним із таких засобів визначається *художнє краєзнавство*. Воно розглядається як одна із складових загального процесу краєзнавства. Зазначимо, що краєзнавча діяльність є традиційним елементом навчально-виховного процесу в закладах освіти, проте більшою мірою вона проводиться у напрямках географічного або історичного краєзнавства. Потенціал художнього краєзнавства використовується в освітньо-виховному процесі не повною мірою, хоча він має потужний ресурс щодо ознайомлення дітей і молоді (учнів, студентів) з культурно-історичною спадщиною рідного для них краю.

У процесі такої роботи виховується інтерес до пізнання особливостей культури та історії своєї малої батьківщини, формуються погляди, ціннісні життєві установки особистості, пов'язані із її громадянською позицією та патріотизмом. Необхідністю розкриття патріотично-виховного потенціалу художнього краєзнавства обумовлена **актуальність даної статті**.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальнотеоретичні основи патріотичного виховання визначено у працях І. Бега, А. Богуш, О. Вишневського, К. Журби, О. Захаренко, П. Ігнатенко, В. Киричок, Ю. Руденка, М. Стельмаховича, В. Сухомлинського, Т. Усатенко, К. Чорної та інших вчених. Виховання особистості засобами краєзнавства досліджувалася з урахуванням вікових особливостей, а саме стосовно: дітей дошкільного віку (Н. Бондаренко, В. Лаппо, С. Матвієнко, Н. Охріменко) молодших школярів (Ю. Блудова, М. Качур, Н. Огієнко, К. Шевчук), підлітків (В. Лопатинська), старшокласників (Т. Бондаренко, Р. Петронговський), студентів педагогічних вузів (Т. Анікіна, В. Обозний). Окремі аспекти художнього краєзнавства розглянуто Т. Анікіною, Р. Загорулько, М. Качур, Н. Кожевніковою, Т. Ляшенко, С. Матвієнко, Л. Масол, Г. Самойленко та іншими дослідниками.

Мета статті полягає в розкритті потенціалу художнього краєзнавства у патріотичному вихованні дітей і молоді в Україні.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. На сьогодні у педагогічній науці створено обмежену кількість наукових досліджень, присвячених проблемі використання потенціалу художнього краєзнавства. Важливість здійснення наукових робіт у даному напрямку обумовлює написання даної статті.

Виклад основного матеріалу. Ключовими поняттями у контексті нашого дослідження визначаються такі, як «патріотичне виховання» та «художнє краєзнавство». Розглянемо їх більш детально.

С. Гончаренко, автор Українського педагогічного словника, розглядає *патріотизм* як одне із найглибших громадянських почуттів, «до змісту якого входять любов до Батьківщини, відданість своєму народові, гордість за надбання національної культури». Автор зазначає, що патріотизм є явищем соціальним, культурно-історичним та має практичне виявлення у діяльності у вигляді патріотичних переконань, поглядів і дій, пов'язаних із виявом людиною громадянської та патріотичної позиції [6, с. 249].

Дидакт Н. Волкова, розкриваючи специфіку *виховання патріотизму*, акцентує на ряді ключових аспектів, пов'язуючи виховання патріотизму із громадянським вихованням. Останнє, у свою чергу, розглядається Н. Волковою як «глибоке громадянське почуття, змістом якого є любов до свого народу, Батьківщини, усвідомлення своєї причетності до історії, традицій, культури свого народу, вболівання за його майбутнє» [5, с. 105].

На думку І. Бега та К. Чорної, *патріотичне виховання* є процесом, у якому поєднується етнічна самосвідомість громадянина, що ґрунтується на національному самовизначенні, любов і до власного народу. У патріотизмі втілюються такі особистісні якості як громадянськість, самовідданість тощо [3, с. 105].

Концептуальні засади нового патріотизму незалежної України усе більше визначають необхідність плекання у дітей та молоді почуття власної гідності, прагнення до волі, сформованості життєвих настанов у руслі національної самосвідомості та дієвого патріотизму. Відповідно до Указу Президента України «Про Стратегію національно-патріотичного виховання», національно-патріотичне виховання охоплює усі сфери життя українського суспільства, у тому числі – освіту та науку, сім'ю, культуру та мистецтво тощо [15, с. 4].

У прийнятій 30.06. 2021 р. Державній цільовій соціальній програмі національно-патріотичного виховання на період до 2025 року зазначається, що удосконалення та розвиток цілісної загальнодержавної політики національно-патріотичного виховання здійснюється на основі утвердження української громадянської ідентичності, загальнолюдських цінностей, здобутків та досягнень у сфері культури, економіки тощо [9, с. 3].

Державні стандарти усіх ланок системи освіти в Україні, – дошкільної [2], початкової [8], базової середньої [7], вищої, – вказують на важливість педагогічної роботи з формування у здобувачів освіти патріотизму, активної громадянської позиції, любові до рідного краю, відповідальності до довкілля.

Так, досліджуючи специфіку патріотичного виховання у ланці початкової освіти, О. Савченко зазначає, що на етапі молодшого шкільного віку патріотичне виховання особистості тісно пов'язане з громадянським вихованням. Цей напрям роботи має на меті формування у дітей суспільство-знавчих знань та уявлень, а також стосовно природи, культури та історії рідного краю, родини, буття у колективі та суспільстві та ряд інших [14, с. 147].

Дослідниця С. Матвієнко звертає увагу на те, що патріотичне виховання дітей дошкільного віку базується на засадах народознавства, яке багато у чому є тісно пов'язаним із вищезазначеним змістом патріотично-виховної роботи у початковій школі [12, с. 75].

Вкажемо на те, що у контексті патріотичного виховання дітей і молоді можна визначити аспект *художнього краєзнавства*, який розкриємо більш детально. За Т. Анікіною, художнє краєзнавство розглядається як механізм щодо опанування художньої спадщини рідного краю, для чого дослідницею визначено структуру даного поняття й зазначено, що в основі художньої спадщини краю знаходяться художні цінності як конкретний прояв соціально-культурного досвіду народу [1, с. 8].

Художнє краєзнавство, як і будь-яка наука, має свій *об'єкт*, яким є процес вивчення, збереження, трансляції цінностей художньої культури рідного для людини краю. *Предметом* художнього краєзнавства визначаються цінності художньої культури краю. Основою цього виду краєзнавчої роботи є вивчення людиною культурних надбань певної місцевості [13, с. 12]. Кожний із регіонів України характеризується самобутньою культурно-історичною спадщиною, традиціями, тим, які напрями художньої культури домінують в цьому краї, якими цінностями культури характеризується життя людей. Таким чином, утворюється своєрідний духовний простір, культурне середовище, який визначає вплив на розвиток особистості, формування у неї громадянськості та патріотизму.

Самобутність художнього життя кожного регіону залежить від культурних традицій, тієї історико-культурної спадщини, яка залишилася втіленою в елементах духовного життя та артефактах культури для життєтворчості наступних поколінь.

Н. Охріменко визначає наступну *структуру художнього краєзнавства*:

1) мистецтво: професійне, народне, дитяче та сучасне, представлене відповідними творами;

2) природа та історія рідного краю;

3) особистості митців;

4) пам'ятні місця рідного краю тощо [13, с. 12].

Найбільш прийнятною формою проведення художньо-краєзнавчих заходів є заходи, які базуються на засадах *громадського* (діяльність спілок, об'єднань, гуртків, студій, окремих дослідників-краєзнавців) та *шкільного* (розповсюдженого у загальноосвітніх закладах, діяльності МАН України, підрозділів позашкільних заходів тощо) краєзнавства.

Як і загальне краєзнавство, художнє краєзнавство базується на ідеї К. Ушинського щодо необхідності системного вивчення рідного краю учнями школи. Таким чином, було започатковано напрям «батьківщинознавства», а у праці «Рідне слово» видатний педагог вказав на шляхи використання краєзнавчого матеріалу в навчальному процесі. К. Ушинський зазначав, що вже з учнями молодших класів вчитель повинен проводити роботу з ознайомлення їх з особливостями місцевості, природи та культурного життя рідного для дітей краю.

Провідні українські педагоги, психологи і філософи І. Бех, І. Зязюн, Л. Калуська, О. Киричук, О. Кононко, О. Савченко, Б. Ступарик, О. Сухомлинська та інші вчені активно розробляють методологію сучасної освіти та виховання. Вони обґрунтовують, що завдання школи лежить у площині створення умов для всебічного розвитку особистості, яка опановує сімейними, національними, громадянськими, загальнолюдськими і патріотичними цінностями. Щодо цього, доцільно використовувати потенціал художнього краєзнавства.

С. Матвієнко здійснила аналіз використання засад художнього краєзнавства у патріотичному вихованні дітей дошкільного віку. Дослідниця вказує на те, що у період старшого дошкільного дитинства створюються передумови щодо залучення дітей до художньо-краєзнавчої роботи. Високий рівень пізнавальної активності, емоційна чутливість, діяльнісна налаштованість є провідною передумовою активного прилучення дітей старшого дошкільного віку до елементів культури та історії рідного народу, які можуть засвоюватися дітьми, у тому числі, за використання доцільних форм художнього краєзнавства [12, с. 77].

М. Качур проаналізувала особливості використання засад художнього краєзнавства у патріотичному вихованні молодших школярів. Науковиця зазначає, що прояв патріотизму у молодших школярів слід розглядати як особистісне утворення, в основі якого є пізнавально-емоційне ставлення та діяльність. Патріотичне виховання молодших школярів засобами художнього краєзнавства М. Качур розглядає як процес, «спрямований на набуття дитиною інтегральної якості, яка характеризує її позитивне емоційно-ціннісне ставлення до Батьківщини, усвідомлення власної причетності до українського етносу та національної культурно-мистецької спадщини, виявляється у пізнавальній і художньо-творчій діяльності, толерантності по відношенню до культури інших народів [10, с. 77].

Особливості патріотичного виховання студентів педагогічних вузів розглянуто у дисертаційній роботі Т. Анікіної. Дослідниця стверджує, що

прилучення молоді до художньої спадщини рідного краю стосовно майбутніх вчителів повинно відбуватися за максимального використання резервів, які надаються пошуково-дослідницькою, навчально-пізнавальною та професійно-педагогічною діяльністю. Зважаючи на специфіку освітнього процесу вищої школи, зазначає Т. Анікіна, варто включати до освітньої програми, особливо - до дисциплін художнього циклу, – завдання з формування патріотичного ставлення особистості до художньої спадщини рідного краю [1, с. 17].

Висновки. На основі аналізу державних законодавчих документів стосовно концептуальних засад патріотичного виховання визначено, що на сьогодні створено передумови для оновлення засобів і технологій патріотичного виховання дітей і молоді. Одним із них є художнє краєзнавство, сутність і потенціал якого було розкрито у нашій статті. Перспективи подальших досліджень будуть спрямовані на визначенні умов використання засад художнього краєзнавства у роботі зі здобувачами вищої освіти.

Література:

1. Анікіна Т. О. Патріотичне виховання майбутніх учителів музики засобами художнього краєзнавства: автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01. / НАПН України; Інститут педагогіки. Київ, 1993. 18 с.
2. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) : наказ МОН України № 33 від 12.01.2021 р. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-bazovogo-komponenta-doshkilnoyi-osviti-derzhavnogo-standartu-doshkilnoyi-osviti-nova-redakciya> (дата звернення 28.01.2024 р.).
3. Бех І. Д., Чорна К. І. Програма патріотичного виховання дітей та учнівської молоді. Тези. *Вісник наукової бібліотеки. Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка*. 2015. Вип. 4. С. 26-33.
4. Богуш А. М., Лисенко Н. В. Українське народознавство в дошкільному закладі : навч. посіб. Київ : Вища школа, 2004. 407 с.
5. Волкова Н. П. Педагогіка : посібник. Київ : Академія. 2001. 576 с.
6. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
7. Державний стандарт базової середньої освіти: затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898> (дата звернення 28.01.2024 р.).
8. Державний стандарт початкової освіти: затв. Постановою Каб. Міністрів України від 21 лютого. 2018 р. № 87. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/prozatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti> (дата звернення 20.01.2024 р.).
9. Державна цільова соціальна програма національно-патріотичного виховання на період до 2025 року : затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 30.06.2021 р. за № 673. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/673-2021-%D0%BF#n11> (дата звернення 19.01.2024 р.).
10. Качур М. М. Патріотичне виховання молодших школярів засобами художнього краєзнавства : автореф. дис ... канд. пед. наук : спец. 13.00.07 «Теорія і методика виховання» / Інститут проблем виховання АПН України. Київ. 2010. 20 с.
11. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України : затв. МОН від 06.06.2022 р. № 527 URL: <https://nus.org.ua/news/mon-zatverdilo-novu-kontseptsuyu-patriotichnogo-vyhovannya/> (дата звернення 22.01.2024).
12. Матвієнко С. І. Умови використання засад художнього краєзнавства в патріотичному вихованні дітей старшого дошкільного віку. *Perspective directions of development of philology, linguistics and communication science* : collective monograph. New Zealand : Aotearoa publishing Nelson, 2018. С. 72–85.

13. Охріменко Н. П. Теоретичні аспекти художнього краєзнавства. *Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя*. Серія «Психолого-педагогічні науки». 2021. Вип. 4. С. 7–15.

14. Савченко О. Я. Виховний потенціал початкової освіти : посіб. для вчителів і методистів початкового навчання. Київ : Видавець Богданова А. М., 2009. 226 с.

15. Указ Президента України від 18.05.2019 №286/219 «Про Стратегію національно-патріотичного виховання». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286/2019#Text> (дата звернення 22.01.2024).

References:

1. Anikina, T. O. (1993). Patriotichne vihovannya majbutnih uchiteliv muziki zasobami hudozhnogo kraveznavstva [Patriotic education of future music teachers by means of artistic local history]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv : National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine; Institute of Pedagogy [in Ukrainian].

2. Nakaz MON Ukrayini № 33 vid 12.01.2021. «Bazovyi komponent doshkilnoi osvity (nova redaktsiia)» [Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine No. 33 of 12.01.2021 «Basic component of preschool education (new edition)»]. (2021, 12 January) URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-bazovogo-komponenta-doshkilnoyi-osviti-derzhavnogo-standartu-doshkilnoyi-osviti-nova-redakciya> (Last accessed 28.01.2024). [in Ukrainian].

3. Beh, I. D., Chorna K. I.. (2015). *Programa patriotichnogo vihovannya ditej ta uchnivskoyi molodi. Tezi* [A programme of patriotic education for children and students. Abstracts] *Visnik naukovoyi biblioteki. Harkivskij nacionalnij tehnicnij universitet silskogo gospodarstva imeni Petra Vasilenka – Bulletin of the scientific library. Kharkiv Petro Vasilenko National Technical University of Agriculture*. Vol. 4, 26–33 [in Ukrainian].

4. Bogush, A. M. & Lisenko, N. V. (2004). *Ukrayinske narodoznavstvo v doshkilnomu zakladi* [Ukrainian folklore in preschool] Kyiv [in Ukrainian].

5. Volkova, N. P. (2001). *Pedagogika* [Pedagogy]. Kyiv : Akademiya [in Ukrainian].

6. Goncharenko, S. (1997). *Ukrayinskij pedagogichnij slovník* [Ukrainian Pedagogical Dictionary]. Kyiv : Lybid [in Ukrainian].

7. Derzhavnij standart bazovoyi serednoyi osviti: zatv. Postanovoyu Kabinetu Ministriv Ukrayini vid 30.09.2020 [Derzhavnij standart bazovoyi serednoyi osviti: zatv. To the Cabinet of Ministers of Ukraine on 30.09.2020] (2020, 30 September) URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898>. (Last accessed 28.01.2024). [in Ukrainian].

8. Derzhavnij standart pochatkovoyi osviti: zatv. Postanovoyu Kab. Ministriv Ukrayini vid 21.02.2018. № 87. [State standard of primary education: approved. Resolution of the Kab. Of Ministers of Ukraine dated 02.21.2018. № 87]. (2018, 21 February) URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/prozatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti> (Last accessed 20.01.2024). [in Ukrainian].

9. Derzhavna cilova socialna programa nacionalno-patriotichnogo vihovannya na period do 2025 roku : zatv. Postanovoyu Kabinetu Ministriv Ukrayini vid 30.06.2021 r. za № 673 [State target social programme of national-patriotic education for the period up to 2025: approved by the Cabinet of Ministers of Ukraine. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of 30.06.2021, № 673] (2021, 30 June) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/673-2021-%D0%BF#n11> (Last accessed 19.01.2024). [in Ukrainian].

10. Kachur, M. M. (2010). Patriotichne vihovannya molodshih shkolyariv zasobami hudozhnogo kraveznavstva [Patriotic education of junior schoolchildren by means of artistic local history]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv : Institut problem vihovannya APN [in Ukrainian].

11. Konceptiya nacionalno-patriotichnogo vihovannya v sistemi osviti Ukrayini : zatv. MON vid 06.06.2022 r. № 527 [Concept of national-patriotic education in the education system of Ukraine: approved by the Ministry of Education and Science of Ukraine. MES of 06.06.2022 №. 527. (2022, 06 June) URL: <https://nus.org.ua/news/mon-zatverdilo-novu-kontseptsuyu-patriotichnogo-vihovannya/> (Last accessed 22.01.2024). [in Ukrainian].

Журнал «Перспективи та інновації науки»
(Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)
№ 2(36) 2024

12. Matviyenko, S. I. (2018). *Umovi vikoristannya zasad hudozhnogo krayeznavstva v patriotichnomu vihovanni ditej starshogo doshkilnogo viku* [Conditions for the use of the principles of artistic local history in the patriotic education of children of senior preschool age]. *Perspective directions of development of philology, linguistics and communication science*. New Zealand : Aotearoa publishing Nelson [in Ukrainian].
13. Ohrimenko, N. P. (2021). Teoretichni aspekti hudozhnogo krayeznavstva [Theoretical aspects of artistic local history]. *Naukovi zapiski Nizhinskogo derzhavnogo universitetu imeni Mikoli Gogolya. Seriya «Psihologo-pedagogichni nauki» - Scientific Notes of Mykola Gogol Nizhyn State University. Series "Psychological and Pedagogical Sciences"*. Vol. 4, 7–15 [in Ukrainian].
14. Savchenko, O. Ya. (2009). *Vihovnij potencial pochatkovoyi osviti* [Educational potential of primary education]. Kyiv : Vidavec Bogdanova A. M. [in Ukrainian].
15. Ukaz Prezidenta Ukrayini vid 18.05.2019 №286/219 «Pro Strategiyu nacionalno-patriotichnogo vihovannya». [Decree of the President of Ukraine of 18.05.2019 No. 286/219 "On the Strategy of National and Patriotic Education".] (2019, 18 May) zakon.rada.gov.ua URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286/2019#Text> (Last accessed 22.01.2024). [in Ukrainian].